CRITERII EXTRAFILOLOGICE ÎN ANALIZA ETIMOLOGICĂ ORIGINEA CUVÂNTULUI ROMÂNESC *ORAŞ*. RADICALUL *ΧΩΡΑ*/CHORA (II)

LAURENŢIU NISTORESCU

Cuvinte-cheie: *oraş, χώρα, etimologie, circulaţie terminologică, urbanism*

După cum sperăm că am demonstrat în prima parte a acestui studiu[1], prezumţia că termenul românesc ***oraş*** ar proveni din cuvântul maghiar ***város*** – prezumţie vehiculată în notele etimologice ale dicţionarelor noastre ca certitudine, în pofida faptului că ea nu se întemeiază pe investigaţie critică autentică – este subminată de cel puţin trei factori: lipsa de convergenţă fonetică cu dubletul de structură şi vehiculare interlingvistică analoage ***Maros/Mureş***, impedimentul logico-istoric de a căuta originea unui cuvânt exprimând o instituţie habitaţională sedentară în vocabularul unei populaţii migratoare, respectiv, ignorarea faptului că acest termen se regăseşte, de timpuriu, în toată aria locuită de traco-daco-români, inclusiv în zonele care nu au făcut niciodată obiectul unor influenţe cultural-lingvistice maghiare. Am încercat totodată să sugerăm (fără a detalia problema, care depăşeşte tematica intervenţiei noastre) că presupusul etimon maghiar îşi are propria sa "poveste", cu nimic mai prejos, dar diferită de cea pe care a parcurs-o cuvântul românesc similar, cu care s-a întâlnit în plan semantic şi fonetic doar spre sfârşitul medievalităţii, într-o epocă în care cele două idiomuri vecine erau solid structurate sub aspect terminologic. "Povestea" cuvântului românesc

[1] Nistorescu 2011, pg. 31-39

BDD-A12994 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:47 UTC)

oraş nu ar fi însă completă dacă nu am da şi un răspuns în cheie pozitivă întrebării privind originea sa, respectiv, dacă nu am arăta care este, în opinia noastră, etimonul real.

Înainte de a proceda ca atare, considerăm că nu este lipsit de importanţă să vedem care a fost, în spaţiul de sinteză culturală şi lingvistică daco-română, evoluţia realităţii pe care o desemnează cuvântul analizat – ştiut fiind, din teoria comunicării, că realitatea determină devenirea elementului lingvistic şi nu invers. În speţa noastră, realitatea este localitatea urbană, privită ca universaliu, ca şi categorie generică a cărei reflectare în vocabularul comun constituie o necesitate de cauzalitate univocă. La data celei mai vechi consemnări scrise pe care o cunoaştem până în prezent[2] a cuvântului ***oraş***, această categorie de aşezări umane avea, în spaţiul de afirmare a limbii daco-române ca idiom dominant de comunicare[3], o existenţă neîntreruptă de aproape două milenii[4]. Coloniile greceşti de la Pontul Euxin au monopolizat primele trei secole de manifestare a fenomenului urban, constituind apoi atât modelul pentru primele aşezări de statut suprarural create de autohtoni[5], cât şi componenta cea mai importantă a mediului eminamente urban din spaţiul geto-dacic, până la începutul erei creştine, când şi unele, şi altele intră sub dominaţia romană atât sub aspect politico-militar, cât şi ca formulă instituţională şi cultural-civilizaţională. Vreme de şase secole, urbanitatea de

[2] Anul 1435, într-un document referire la oraşul Vaslui (cf. Rosetti 1982, pg. 22)

[3] Teritoriul delimitat generic de limitele naturale Marea Neagră-Nistru-Tisa-Cataractele Dunării-Munţii Balcani

[4] Este general acceptat faptul că cel mai vechi oraş apărut pe actualul teritoriu românesc este Histria/Istros, o colonie întemeiată de Milet înainte de jumătatea sec. VII î.Hr., având de la început atribute urbane ferme

[5] Cea mai veche aşezare cu incontestabile atribute urbane creată de autohtonii geto-daci pare a fi oraşul de la Sboryanovo (Bulgaria de nord-est), identificat probabilistic cu Dausdava şi considerat a fi exercitat funcţia de capitală a regatului getic în secol IV î.Hr. (epoca Kothelas-Dromichetes). În pofida aparenţelor, categoria de aşezări urbane geto-dacice nu se reduce la dave, semnificativ fiind faptul că însăşi Sarmizegetusa, cel mai important complex urban al dacilor, nu a fost niciodată desemnată prin acest termen.

BDD-A12994 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:47 UTC)

formulă romană[6] este consistent reprezentată în bazinul Dunării de jos, unde, după aşa-numita "retragere aureliană", zeci de oraşe continuă să funcţioneze ca atare pe ambele maluri ale Dunării, unele dintre cele nordice (precum Sucidava) abia începându-şi perioada de înflorire[7] - în vreme ce multitudinea oraşelor dintre Dunăre şi Haemus/Balcani, inclusiv cele din Scitia Minor/Dobrogea, îşi continuă evoluţia, depăşind adesea nivelele de dezvoltare pe care le avuseseră coloniile greceşti de la Pontul Euxin anterior cuceririi romane. Chiar şi după prăbuşirea frontierei dunărene a Imperiului Roman de Răsărit, la începutul sec. VII, şi intrarea regiunilor sudice ale sintezei daco-române, la sfârşitul aceluiaşi veac, sub dominaţia nou-creatului Ţarat Bulgar, fenomenul urban nu-şi încetează prezenţa[8] în nici una din marile regiuni ale fostei Dacia Magna. Astfel, Tomis-Constanţa este amintită cu numele antic în anul 883,

[6] Şi în acest caz, este util să precizăm că urbanitatea romană nu se reducea la aşezările care dobândeau, ca privilegii politice, rangurile de *municipium*, *colonia* sau *metropola* (această practică fiind, de altfel, abandonată începând cu a doua jumătate a secolului III – epoca anarhiei militare)

[7] Harta militară *Tabula Peutingeriana*, redactată în sec. IV, menţionează peste 40 de aşezări urbane în spaţiul fostei Dacii Traiane, unele dintre acestea (precum Dierna, Drobeta, Sucidava sau Constantiniana Daphne) apărând, prin demnitarii care le reprezentau, şi în lista de demnităţi imperiale *Notitia Dignitatum*, redactată în jurul anului 400. În cvasitotalitatea cazurilor, cercetările arheologice au confirmat continuitatea de locuire în formulă urbană şi după sfârşitul sec. III, dar şi existenţa unor aşezări urbane cu înzestrări edilitare similare în unele teritorii ale „dacilor liberi", cu precădere în Muntenia, unde existenţa mai multor oraşe este consemnată şi de o serie de documente scrise, precum hagiografia Sfântului Sava Gotul. Actele administrative ale împăratului Justinian citează, la rândul lor, la jumătatea sec. VI, mai multe aşezări urbane nord-dunărene (Recivida, Literrata/Lederata, Arcidava), în vreme ce vechiul oraş Drobeta/Severin primeşte efemer, ca dovadă a însemnătăţii sale, numele soţiei basileului, Theodora.

[8] Ca pretutindeni în Europa, inclusiv în regiuni puternic urbanizate precum Italia, Grecia sau Asia Minor, unele oraşe decad (refacându-se sau nu mai târziu) sau dispar cu totul, însă alte aşezări dobândesc atribute urbane – fie prin regruparea populaţiei, fie prin dobândirea statutului de reşedinţă a unei autorităţi politice, militare sau ecleziastice, fie prin efectul mutaţiilor economice. O „degradare" generală a urbanităţii (în fapt, o schimbare de funcţii a acestui mediu habitaţional) este caracteristică epocii medievale pe tot continentul, procesul fiind mai accentuat (dar nu complet) în fostele periferii imperiale.

BDD-A12994 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:47 UTC)

într-un catalog al scaunelor episcopale din Ţaratul Bulgar, şi cu numele nou Constantia în tratatul *De administrando Imperii* al împăratului Constantin al VII-lea Porfirogenetul, din anul 950, document în care apare şi oraşul Selina/Sulina. Tibiscum-Caransebeş reapare în documentele ecleziastice din epoca basileului Vasile cel Mare – spre exemplu, în 1011 (indicat drept *castrum* Tibisco) şi în 1020, sub numele uşor alterat Dibiskos, ca centru sufragan episcopiei de Branicevo –, în condiţiile în care continuitatea de locuire şi o activitate indicând cert un statut suprarural este documentată arheologic în arealul imediat al oraşului antic pentru toate secolele care au urmat consemnării din *Notitia Dignitatum*. Un caz de continuitate urbană şi mai evident este cel al cetăţii portuare Tyras, care nu şi-a încetat niciodată funcţionarea, dobândind în schimb denumiri noi, consonante cu noii hegemoni: Maurokastron, Asprokastron. Cartografia "epocii anului o mie"[9] sau cronicile mijlocului de Ev Mediu[10] sunt la rândul lor explicite în prezentarea unei ample reţele de aşezări urbane în bazinul Dunării de jos, care vor beneficia de o nouă perioadă de prosperitate, după 971 (anul revenirii frontierei bizantine la Dunăre, după *reconquista* împăratului Ioan Tzimiskes), pentru a constitui apoi, odată cu insurecţia katepanului Nestor din 1073, ca semn al vigorii lor, factorul politico-demografic care a iniţiat şi configurat statul Romaniei de Târnovo, creat de Fraţii Asăneşti în 1185.

Din această altminteri foarte sumară trecere în revistă a evoluţiei urbane din spaţiul daco-roman se desprind mai multe concluzii. Cea dintâi, deja enunţată, este că în această regiune au existat neîntrerupt

[9] Un exemplu în acest sens îl constituie Harta maritimă întocmită în 1154 de geograful arab Idrisi, care menţionează oraşele portuare Axiopolis/Aniksuboli (Cernavodă), Vicina/Disina, Tomitana/Tamtana ş.a.

[10] Aşa-numita „cronică a lui Anonymus" aminteşte, la cumpăna secolelor IX/X, centre urbane precum Zotmar (Satu Mare), Biharea, Morisena ş.a. – calitatea lor urbană fiind certificată prin menţionarea unor garnizoane importante (de ordinul sutelor, în cazul Bihariei), a unor importante mănăstiri şi a includerii lor pe traseele unor misiuni diplomatico-militare bulgare sau bizantine. În cealaltă parte a spaţiului românesc, la Dunărea de jos, Cronica lui Pseudo-Nestor menţionează 80 de „goroduri" (termenul slavon în exprimă pe autor, nu pe locuitori) peste care voia să se înstăpânească în anul 969 cneazul Sviatoslav.

BDD-A12994 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:47 UTC)

oraşe de-a lungul a aproape două milenii înainte de cea mai veche atestare a termenului autohton asociat – termen care, dacă se afla în uz la anul 1435, ca vocabulă care nu necesita nici o denominare, trebuie să fi fost cunoscut în această formă cu cel puţin două-trei generaţii mai devreme. O a doua concluzie este aceea că, de-a lungul acestui lung răstimp, instituţia habitaţională a oraşului s-a manifestat într-un context cultural dominat şi modelat de structurile civilizaţionale greacă şi romană, respectiv, de acea sinteză a lor care a format complexul cultural-lingvistic romeic/bizantin[11] – firesc fiind ca această puternică amprentă[12] să se reflecte şi în terminologia administrativă şi a vocabularului dependent de aceasta, într-o formulă bine integrată vocabularului comun. Nu în ultimul rând, o a treia concluzie pe care o reţinem, poate mai discretă, dar de neignorat, este faptul că îndelunga manifestare a fenomenului urban în spaţiul daco-roman şi românesc, metamorfozele pe care localităţile urbane cu continuităţi semnificative le-au cunoscut, precum şi marea diversitate pe care o prezenta lumea aşezărilor suprarurale din acest areal au adus în prim-plan, cu necesitate probabilist-statistică, în definirea subliminală a categoriei generice a oraşelor, nu elemente de înzestrare edilitară (cum ar fi sugerat etimonul invalidat ***varos***), ci aspecte de realitate socială – comunitatea umană fiind numitorul comun al tuturor cazurilor particulare din spatele termenului pe care-l analizăm.

O dată stabilit contextul cultural al formării cuvântului ***oraş***, să ne îndreptăm atenţia asupra termenului propriu-zis. Primul lucru pe care-l observăm este că acest cuvânt are cel puţin aparenţa unui

[11] Poate nu este de prisos să precizăm că Imperiul de Constantinopol se autodesemna drept ***Romania***, în vreme ce nomenclatorul *Bizanţ/bizantin* este o creaţie terminologică de catedră.

[12] La concurenţă cu modelul dominant greco-roman, asupra limbii daco-române a acţionat şi relativ noua (nouă, în raport cu momentul 1435) sinteză cultural-lingvistică slavonă, care a produs – în registrul aici analizat – termenul bine cunoscut ***târg***. Acesta este însă, pe de o parte, doar un sinonim parţial al cuvântului autohtonizat ***oraş***, iar pe de alta, doar obiect al unei circulaţii lingvistice secundare în raport cu cea de care a beneficiat cuvântul eminamente românesc.

BDD-A12994 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:47 UTC)

termen compus, sufixul identificabil –***aş***[13] reprezentând una dintre cele mai specific româneşti "tehnologii" de inovare semantică, într-o "colegialitate" care reuneşte atât termeni de vocabular comun (precum *călăr**aş**,* *sut**aş***, *sulit**aş***, *cămăr**aş*** ş.a.m.d.), cât şi deloc puţine nume proprii, cu precădere toponime şi antroponime (ca *Medi**aş***, *Crâng**aş**(i)*, *Buzi**aş***, *Colib**aş**(i)*, *Ion**aş***, *Toder**aş***, *Grigor**aş*** etc.). Fapt deloc surprinzător în lumina celor prezentate mai sus, descoperim, după detaşarea sufixului, un termen cu funcţionalitate de sine stătătoare, a cărui apartenenţă istoricizată la vocabularul limbii daco-române nu poate fi pusă la îndoială – şi care, în acelaşi timp, are o solidă ancorare în registrul semantic conex instituţiei administrative urbane: ***ora/hora***.

În legătură cu acest termen şi cu derivaţiile sale, dicţionarul-etalon al limbii române, DEX[14], reţine următoarele semnificaţii: „dans popular românesc [...] cerc format de aceia care execută acest dans" şi „petrecere ţărănească unde se dansează jocuri populare"[15] – pentru ***hora***; „rotocol mare de fân" – pentru ***horişte*** şi ***horitură***[16]; „unitate de măsură a timpului [...], distanţă, spaţiu care poate fi

[13] Fără a intra în detalii (acestea depăşind tema intervenţiei noastre prezente), reţinem ipoteza că valenţele modelatoare ale acestui sufix ar putea exprima acţiunea substratului traco-geto-dacic. Ipoteza este mai pe larg prezentată de Grigore Brâncuş (Brâncuş 2009, pg. 135-141)

[14] Ediţia folosită aici este DEX 1998, fiind de precizat că, în cazul semnificaţiilor citate, nu există practic nici o diferenţă faţă de ediţiile anterioare sau de versiunile electronice ale acestui dicţionar

[15] DEX 1998, pg. 464. Nu putem să nu ne exprimăm mirarea pentru propunerea de etimologie pe care o avansează DEX în cazul cuvântului ***horă***, pe care-l derivează, fără nici o justificare, din bulgarul *horo*, în condiţiile în care termenul este atestat în scris, repetat în mii de cazuri, pe spaţii care depăşesc arealul balcanic, cu secole înainte de sosirea bulgarilor turanici în bazinul Dunării - aspect asupra căruia vom reveni cu un alt prilej.

[16] DEX 1998, pg. 464. Regional se înregistrează şi varianta ***oară/hoară***, pentru care DEX reţine doar semnificaţia secundară de pasăre de curte. Sensul cuvintelor ***horişte, horitură*** trimite aproape direct la un termen clasic al limbii latine, ***horreum, horrea*** (hambar, adunare a recoltei), care pare a avea o conexiune de substrat, posibil influenţată tot de limba greacă, cu mai specializatul cuvânt ***hora, horeo*** (oră, dar şi timp generic sau anotimp)

BDD-A12994 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:47 UTC)

parcurs în timp de un ceas" – pentru ***oră***[17]. Lesne de observat, toate aceste sensuri converg spre semnificaţia de adunare, cuprindere, mulţime delimitată, semnificaţie pe care o reţin şi termenii echivalenţi din principalul dialect sudic al limbii române, aromâna. Astfel, în acest dialect[18] se regăsesc atât cuvintele ***oarâ*** – „oră", ***huro*** (cu varianta ***huradz***) – „horă", cât şi doi termeni care, în aparenţă, nu au corespodent din daco-română: ***horyea*** – „separare, despărţământ"[19] şi, respectiv, ***hoarâ***, al cărui înţeles modern (reţinut şi de dicţionarul Papahagi) este „sat, aşezare rurală", dar pe care contexte literare tradiţionale aromâneşti[20] îl denominează ca şi „comunitate". Or, acelaşi sens specific îl are şi termenul clasic grec ***chora***[21], din care, indubitabil, este derivat şi cuvântul aromân ***hoarâ***. Ca şi vocabula aromână, noţiunea greacă nu se aplică oraşului propriu-zis, în sensul în care îl percepem astăzi[22], ci unei comunităţi dispersate pe un teritoriu mai larg, dar unite totuşi printr-o structură instituţională, la rândul său de natură suprarurală, care se raportează la un centru bine definit[23]. În antichitatea greacă şi în epoca propriu-zis elenistică,

[17] DEX 1998, pg. 725

[18] Pentru certificare, utilizăm aici dicţionarul elaborat de Tache Papahagi (Papahagi 1974)

[19] Derivat din acesta, este atestat şi termenul ***huryeatâ*** – „despărţire", care a dobândit mai recent şi sensul modern de „separatism"

[20] Poate cel mai notoriu dintre acestea este cântecul tradiţional „Hoara armânească", unde traducerea „satul aromân" este (după cum o dovedeşte analiza pe text) mai puţin fiabilă decât „comunitatea aromână". Interpretarea este susţinută şi de existenţa, alături de termenul de derivare directă ***huryeatu*** – „sătean, ţăran", a cuvântului ***huryenatu*** – „consătean", care implică raportarea la o comunitate organizată (ca echivalent local pentru cetăţenie). Să precizăm, pentru a întregi tabloul, că avem consemnat şi diminutivul termenului în discuţie: ***huricâ*** – „sat mic, cătun".

[21] Păstrăm transliterarea consacrată academic a acestui cuvânt, consemnând totuşi observaţia că principiul fonetic, dominant în scrierea românească, cere ca termenul de redactare greacă ***χώρα*** să fie transcris ***hora***. Pronunţia celor doi termeni este, oricum, cvasiidentică.

[22] Pentru acesta, greaca clasică dispunea (ca şi astăzi) de termenul consacrat ***polis***, care era în uz – firesc, ca împrumut lingvistic – şi printre daco-români şi aromâni, aşa cum o dovedesc toponime precum Ioannopolis sau Moscopole.

[23] Frecvent, ***chora*** era asociată unui ***polis***, ca unitate administrativă *extra muros*. Situaţiile în care centrul unei ***chora*** nu avea statut de polis sunt, la rândul lor, foarte numeroase.

BDD-A12994 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:47 UTC)

termenul ***chora*** avea deja o carieră semantică excepţională, Platon atribuindu-i, spre exemplu, în dialogul *Timaios*, suprasensul filosofic de matrice. Semnificaţia principală, dominantă, a termenului a rămas însă, până în prezent, cea de funcţie administrativă, fapt certificat atât de preluarea sa într-o largă paletă de toponime[24], cât şi de contextele, foarte numeroase, în care noţiunea este utilizată ca termen comun[25].

Dacă preluarea în sinteza lingvistică daco-română a unui termen de referinţă instituţională grecească/romeică se explică, credem, de la sine, în condiţiile în care fenomenul urban din bazinul dunărean a evoluat sub incontestabila influenţă culturală constantinopolitană, este legitim să ne întrebăm, totuşi, de ce termenul ales nu a fost mult mai consacratul ***polis***? Răspunsul este, în opinia noastră, foarte simplu: pe de o parte, centrele urbane din spaţiul daco-român au avut, de-a lungul mileniului I, poate cu rarisime excepţii, dimensiuni reduse[26], care nu confereau vorbitorilor analogii suficiente cu urbanitatea dezvoltată a unui polis autentic, iar pe de alta, aceste centre au fost frecvent supuse destructurărilor de tot felul[27], continuitate demo-

[24] Citǎm, dintr-o mai extinsă listă de exemple posibile, oraşul Chora din insula grecească Mykonos, respectiv, aşezarea Chora din suburbia Constantinopolelui (astăzi, cartier în Istanbul) – ambele aflate în uz şi în prezent. Dintre toponimele dispărute, amintim, dată fiind apartenenţa sa la spaţiul de sinteză daco-romană, aşezarea Chora dagei, menţionată într-o inscripţie (astăzi aflată la Muzeul Naţional din Constanţa) de pe vremea împăratului Antoninus Pius, din apropierea Histriei.

[25] O amplă analiză a relaţiei dintre ***chora*** şi ***polis*** (respectiv, centrul politic), incluzând şi exemple de contexte ale utilizării termenului în antichitate, la Kolb 2004

[26] Cu excepţia Sarmizegetusei Regia, nici o aşezare identificată drept *dava* nu pare să fi depăşit nivelul de trei-patru mii de locuitori, nivel la care, după aşa-zisa „retragere aureliană", s-au comprimat şi fostele municipii romane, şi în jurul căruia au gravitat, până spre orizontul apariţiei termenului ***oraş***, şi marea majoritate a aşezărilor urbane din medievalitatea daco-română.

[27] Cazuistica daco-română este, sub acest aspect, foarte bogată, nerezumându-se la efectele unor stări de beligeranţă. Histria a rezistat pe situl său vreme de peste un mileniu, refăcându-se după mai multe invazii, pentru a ceda până la urmă în faţa înnisipării golfului care-i asigura accesul pe Dunăre. La rândul său, Tibiscum-Caransebeş şi-a glisat lent vatra spre sud, presat mai ales de epuizarea vecinătăţii agrare. Epidemiile, dobândirea sau pierderea de privilegii comerciale, deciziile politice etc. şi-au spus şi ele cuvântul în creşterile şi descreşterile centrelor urbane

BDD-A12994 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:47 UTC)

grafică (inplicit şi cultural-lingvistică) prezentând nu oraşul propriu-zis, ci comunitatea care gravita în jurul acestuia – adică tocmai ceea ce desemnează termenul ***chora***. Ca şi în celelalte cazuri în care a fost utilizat[28], sufixul ***–aş*** a avut menirea de determinant/localizant al noţiunii derivate: astfel, dacă termenul *suta*+***aş*** numeşte persoana care deţine, într-o enumerare anume, numărul o *sută*, dacă *suliţa*+***aş*** înseamnă deţinătorul de *suliţă*, dacă *Ion*+***aş*** sau *To(a)der*+***aş*** indică persoana având calitatea de a face parte (de a deţine dreptul de membru) din/al clanul(ui) lui *Ion/Toader*, *(ch)ora*+***aş*** a ajuns să desemneze locul care deţinea calitatea de centru pentru ***chora/hora*** – adică pentru comunitatea a cărei polarizare o asigura nucleul urban în cauză.

Credem că putem estima şi perioada în care s-a produs această derivare – în care termenul ***oraş*** a luat naştere şi s-a impus în limba daco-română. Din faptul că dialectele sud-dunărene nu au asimilat această inovaţie, păstrând doar forma arhaică ***chora*** – devenită, din raţiuni de specificitate fonetică ***hoarâ*** –, putem deduce că inovaţia s-a produs la mai multe generaţii după relativa separare a celor două arii ale străromânei, respectiv, după secolul VII. Consemnarea în scris a cuvântului în secolul XVB ne oferă, de asemenea, un *terminus pro quem*, care ne îngăduie să apreciem că naşterea noului cuvânt se petrece, cu cea mai mare probabilitate, în aşa-numita „epocă a anului o mie": veacurile IX-XII. Deloc întâmplător, acesta este intervalul în care aria nordică a romanităţii orientale se detaşează cel mai puternic de sursele de inovare cultural-lingvistică de care depinsese până atunci – latina şi greaca/romeica – şi începe să-şi formeze mecanisme de inovare proprii. Iar o dată cu formarea noului cuvânt, forma arhaică ***(c)hora*** începe să evolueze, prin graduală specializare, spre sensul devenit tradiţional în limba daco-română, de joc popular (hora românească fiind, la urma urmei, un ritual de întrunire a comunităţii) – în vreme ce, prin păstrarea ca noţiuni distincte a termenilor ***ora*** şi

– dar cazuri în care populaţia de pe teritoriul asociat acestora să fi fost cu totul dislocată sunt marginale.

[28] Nu luăm în discuţie aici şi funcţia de diminutivare (precum în cuvintele *ging**aş***, *drăgăl**aş*** ş.a.), pe care, oricum, sufixul ***–aş*** pare să o fi dobândit mult mai târziu

BDD-A12994 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:47 UTC)

horişte/horitură, moşteniţi indubitabil pe filiera latină, s-a menţinut conexiunea cu un nivel semantic mai profund, comun latinei şi greacăi.

Dispunem, din fericire, şi de câteva jaloane consemnate în scris ale acestui proces. Astfel, utilizarea cuvântului greco-elenistic ***chora*** pare să fi fost valorificată toponimic încă din primele secole ale erei, fapt sugerat de existenţa unor denumiri de localităţi autohtone, de condiţie suprarurală, precum Capora[29], deloc întâmplător situată în vecinătatea apropiată a salbei de polisuri pontice. Spre „epoca anului o mie", care survine după ce regrecizarea Romaniei de Constantinopol devenise un fapt istoric, pe tronsonul românesc al Dunării pot fi observate mai multe toponime care par să reflecte etape intermediare ale asimilării termenului de centru imperial în idiomul provincial al periferiei nordice. Unul dintre acestea este, indubitabil, *Horom* (*castrum Horom*)[30], aşezare de polarizare urbană (cetate) de la Dunărea bănăţeană, aflată în stăpânirea ducelui Glad de Morisena – derivarea toponimului din termenul greco-romeic specializat, într-o epocă în care Bizanţul îşi restabilise frontiera pe Dunăre şi îşi (re)vasalizase formaţiunile etno-politice din această regiune, fiind practic singura ipoteză viabilă. Faptul că geograful armean contemporan Vardan Vardapetul[31] utiliza practic acelaşi termen pentru desemnarea Romei, ca şi pentru desemnarea locuitorilor romanici din bazinul Dunării de Jos (locuitori ai mulţimii de *gorod*-uri peste care voise să se înstăpânească cneazul Sviastoslav cu un veac mai devreme) este, de asemenea, în deplină concordanţă cu această interpretare: la urma urmei, reţeaua aşezărilor urbane de pe cele două maluri ale fluviului au asigurat atât continuitatea impulsurilor de

[29] Tabula Peutingeriana VIII, 5. Ilustrativ pentru disponibilitatea formării de toponime cu ajutorul termenului grecesc ***chora*** este faptul că pe acelaşi document de secol IV, de incontestabilă expresie lingvistică latină, este menţionat, chiar în Italia, şi centrul urban Choreva (Tabula Peut. IV, 3), respectiv, în spaţiul illiric, aşezarea Mesochora (Tabula Peut. VI, 1)

[30] În acest caz, abandonarea denumirii arhaice Lederata se explică prin faptul că vechiul centru urban dispăruse, în vreme ce noua cetate a rezultat din repolarizarea comunităţii din arealul înconjurător – altfel spus, a ***chorei***.

[31] Cunoscut şi ca Vardan Areveltsi, autor al unei Geografii elaborate la jumătatea sec. XIII

BDD-A12994 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:47 UTC)

romanizare, cât şi identitatea cultural-politică a românilor. Un altul este, doar aparent surprinzător, dubletul toponimic *Bihor-Biharea* – a cărui interpretare trebuie să ţină seama mai întâi de faptul că, aşa cum ne indică grafiile timpurii (forma *Bychor*/*By-chor* se numără printre variantele primare, dacă nu cumva este chiar cea mai veche), avem de-a face cu un termen compus, iar apoi de faptul că prima parte a termenului face trimitere directă la etniconul grupării dacice care locuia în teritoriile bihorene încă din perioada preromană, continuându-şi autonom existenţa în paralel cu funcţionarea provinciei Dacia Augusti şi ulterior acesteia: biphii[32]. Ne atrage atenţia şi faptul că trascrierea primară a denumirii actualei aşezări Orăştie a fost *Woras* (*civitas Woras nominata*)[33] şi nu Waros/Varos, aşa cum s-a impus mai târziu în nomenclatorul oficial, această formă fiind foarte apropiată de cea pe care a ajuns să o îmbrace cuvântul românesc ***oraş***, la data deplinei sale autohtonizări.

Concluzionând, vom afirma că originea cuvântului românesc ***oraş*** trebuie căutată în termenul administrativ romano-elenistic ***chora***, intrat de timpuriu (ca împrumut lingvistic) în vocabularul populaţiei de sinteză traco-daco-romană şi în toponimia conexă, pentru ca, după separarea romanităţii dunărene, în consecinţa evenimentelor care au bulversat regiunea balcanică în cursul secolului VII, el să evolueze, doar în arealul propriu-zis daco-român, spre forma contemporană, pe care a derivat-o semantic din noţiunea de comunitate teritorială, printr-un procedeu propriu de determinare: sufixul –***aş***.

Bibliografie selectivă:

DEX 1998 ***, Dicţionarul explicativ al limbii române, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", Ed. Univers Enciclopedic.

Brâncuş 2009 *Brâncuş, Grigore*, Cercetări asupra fondului traco-dac, Ed. Dacica, Bucureşti.

[32] Biphensis, în transliterarea lui Ptolemeu (Geografia III, 8, 3)

[33] Pascu I, pg. 238. În acest caz, nu excludem însă posibilitatea de a ne afla în faţa unei erori de redactare

BDD-A12994 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:47 UTC)

Kolb 2004 — *Kolb, Frank* (ed), Chora und Polis, Ed. Oldenbourg, Munchen.
Nistorescu 2011 — *Nistorescu, Laurenţiu*, Originea cuvântului românesc *oraş*. O ipoteză nesustenabilă, în "Philologica Banatica" nr. 2/2011, Ed. Mirton, Timişoara, pg. 31-39.
Papahagi 1974 — *Papahagi, Tache*, Dicţionarul dialectului aromân general şi etimologic, Ed. Academiei RSR, Bucureşti.
Pascu I — *Pascu, Ştefan*, Voievodatul Transilvaniei vol. I, Ed. Dacia, Cluj-Napoca.
Pascu II — *Pascu, Ştefan*, Voievodatul Transilvaniei vol. II, Ed. Dacia, Cluj-Napoca.
Rosetti 1982 — *Rosetti, Alexandru*, Schiţă de istorie socială a limbii române, Ed. Eminescu, Bucureşti.

EXTRAPHILOLOGICAL CRITERIA IN ETIMOLOGICAL REVIEWS
THE ORIGIN OF THE ROMANIAN WORD *ORAŞ*. THE ROOT *ΧΩΡΑ*/CHORA (II)

Socio-anthropological and cultural-historical criteria require the consideration of the Greek root χώρα/chora for the etymological re-evaluation of the Romanian word *oraş*. The use of this root on the Daco-Romanian territory during the first millennium and even before is well documented and the derivation with the *–aş* suffix is typical of the Romanian language.

BDD-A12994 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:47 UTC)